

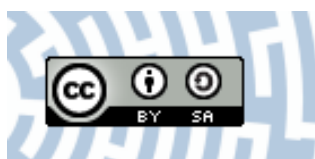

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Agent 007 i M w ocenach wzajemnych : polski i rosyjski przekład wybranych fragmentów filmów

Author: Piotr Mamet, Anna Majer, Gabriela Wilk

Citation style: Mamet Piotr, Majer Anna, Wilk Gabriela. (2020). Agent 007 i M w ocenach wzajemnych : polski i rosyjski przekład wybranych fragmentów filmów. W: J. Lubocha-Kruglik, O. Małyś, G. Wilk (red.), "Przestrzenie przekładu. T. 4" (S. 147-164). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Piotr Mamet

Politechnika Śląska

Anna Majer, Gabriela Wilk

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Agent 007 i M w ocenach wzajemnych – polski i rosyjski przekład wybranych fragmentów filmów¹

1. Wstęp

Relacja filmowego Jamesa Bonda z jego przełożoną – M, kobietą managerem, szefową brytyjskiego wywiadu, bohaterką odgrywaną w ośmiu filmach przez Judi Dench, stała się inspiracją do badania języka, którym tych dwoje się komunikuje. Produkcje, o których mowa to: *GoldenEye* (1995), *Tomorrow Never Dies* (1997), *The World Is Not Enough* (1999), *Die Another Day* (2002), *Casino Royale* (2006), *007 Quantum of Solace* (2008), *Skyfall* (2012) oraz *Spectre* (2015). Z tychże wybrano 19 fragmentów, w których bohaterowie dokonują wzajemnej oceny – krytyki lub pochwały, bądź też dokonują samokrytyki.

Analizie poddano angielską ścieżkę dialogową i porównano ją z przekładem polskim (w wersji lektorskiej i z napisami) oraz rosyjskim (dubbing). W Polsce

¹ Przedstawiona w artykule analiza jest kontynuacją badań nad językiem bohaterów serii filmów o słynnym Agencie 007. Język Bonda omówiono w: P. MAMET: *Licence to Speak. The Language of James Bond*. Częstochowa 2014. Ponadto zob. P. MAMET, G. GWÓZDŹ, G. WILK: *(Nie)śmiertelny humor Agenta 007*. W: *Przestrzenie przekładu 2*. Red. J. LUBOCHA-KRUGLIK, O. MAŁYSA. Katowice 2017, s. 169–188; P. MAMET, G. WILK: „*Miłosne*” gry słowne Agenta 007 w tłumaczeniu na język polski i rosyjski. W: *Przestrzenie przekładu 3*. Red. J. LUBOCHA-KRUGLIK, O. MAŁYSA, G. WILK. Katowice 2019, s. 115–129.

i w Rosji filmy o 007 zostały przetłumaczone różnymi metodami, co odzwierciedla tendencje przekładoznawcze w tych krajach.

Artykuł jest poświęcony analizie rozwiązań translatorskich zastosowanych przez tłumaczy w celu ustalenia, czy, a jeśli tak, to w jaki sposób poradzono sobie z oddaniem oryginału, w którym gry słowne, dwuznaczność i styl wypowiedzi bohaterów kształtują jego charakter. Jak się okazuje, prawa rządzące przekładem oraz specyfika analizowanych języków stanowią impuls do poszukiwania niejednokrotnie zaskakujących rozwiązań tłumaczeniowych, a tym samym otwierają przestrzeń do wielu ciekawych lingwistycznie i kulturowo obserwacji.

2. Podstawy teoretyczne badania

Podstawy teoretyczne badania obejmują cztery obszary, z których trzy pierwsze kształtują charakter oryginalnych dialogów i przekładają się na ten ostatni, czyli tłumaczenie. Są to:

- 1) teoria dyskursu instytucjonalnego – z założenia dyskurs instytucjonalny narzuca określone ramy sytuacyjne, konwersacyjne czy komunikacyjne, a przez to również determinuje wybory językowe, zarówno w tekście oryginalnym, jak i w jego tłumaczeniach;
- 2) język kobiety managera, czyli M – może różnić się od języka, którym posługiwałby się mężczyzna w roli szefa Agenta 007²; można też założyć, że kobiece cechy osobowości M zdolne są wpływać na ogólny charakter jej wypowiedzi;
- 3) ocena/ewaluacja/krytyka jako akt mowy, który dokonuje się z udziałem różnych środków językowych i w różnym kierunku (tj. M krytykuje Bonda, Bond krytykuje M, M dokonuje samooceny);
- 4) ogólna teoria tłumaczenia, z której wynikają określone ograniczenia translatorskie, takie jak na przykład skrótowość, dylemat forma czy treść, bądź też problem nieprzetłumaczalności.

² Takie stwierdzenie jest uzasadnione, ponieważ we wcześniejszych 15 filmach w rolę M wcielał się mężczyzna (Bernard Lee, Robert Brown) i w inny sposób komunikował się on z Bondem. Począwszy od zakończenia filmu *Skyfall* rola M ponownie przypada mężczyźnie (Ralph Fiennes).

2.1. Dyskurs instytucjonalny i M jako kobieta manager

Dyskurs instytucjonalny i język M jako kobiety managera był już przedmiotem badań autorów³. Nie stanowi to głównego tematu niniejszego opracowania, warto jednak wspomnieć, że język, którym posługują się bohaterowie, oraz zakres tematyczny ich wypowiedzi kształtowany jest przez pryzmat kontekstu instytucjonalnego, w którym są oni osadzeni. Jak w każdej instytucji stanowiącej przeciwieństwo specyficzną kategorię społeczną⁴, w filmowym MI6 panuje określony porządek komunikacyjny, hierarchia i relacja władzy, w której, między innymi, szefowa i podwładny dokonują wzajemnych ocen.

Rzecz jest tym ciekawsza, że w omawianej tu filmowej relacji rządzi kobieta, a jak pisze Nicoletta Baskiewicz⁵, w teorii nauk o zarządzaniu to właśnie z naturą kobiet bardziej zgodne jest modelowe ujęcie managera. Ma to wyraz w języku – wybór środków językowych determinowany jest zapewne zarówno kobiecą naturą M, jak i zajmowanym przez nią stanowiskiem w MI6.

2.2. Ocena jako akt mowy

Oceniając się wzajemnie, bohaterowie głównie krytykują się, a więc dokonują aktu illokucyjnego polegającego na przekazaniu negatywnej ewaluacji osoby lub czynu, za który uznaje się ją odpowiedzialną⁶. Analogicznie zatem pochwała jest aktem illokucyjnym, którego celem jest wyrażenie pozytywnej oceny czynów, słów czy wyborów osoby, którą uznaje się za nie odpowiedzialną.

W analizowanym materiale ocena wiąże się również z reakcją na nią, co w tym przypadku niejednokrotnie generuje dodatkowo błyskotliwe gry słowne, z którymi musi zmierzyć się tłumacz.

2.3. Przestrzenie przekładu filmowego

Jak pisze Arkadiusz Belczyk: „Tłumaczenie filmów [...] jest zajęciem [...] wbrew pozorom bardzo trudnym, wymaga bowiem od tłumacza szczególnych umiejętności pozatranslatorskich, pomysłowości, elastyczności, upodobania do rozwiązywania łamigłówek, a także doskonałego słuchu językowego

³ Zob. A. MAJER, P. MAMET: *The Language of M (as Played by Judi Dench)*. In: *Exploring Business Language and Culture*. Eds. K. MICHALIK, A. STWORA, I. SZNICER, P. ZAKRAJEWSKI (w druku).

⁴ O instytucji jako kategorii społecznej oraz o jej cechach pisali np. B. BENWELL, E. STOKOE: *Discourse and Identity*. Edinburgh 2006, s. 88–90.

⁵ N. BASKIEWICZ: *Kobiety w zarządzaniu organizacjami*. „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2013, nr 161, s. 27–35.

⁶ K. TRACY, D. VAN DUSEN, S. ROBINSON: „Good” and “Bad” Criticism: A Descriptive Analysis. „Journal of Communication” 1987, vol. 37, iss. 2, s. 46–59.

i wycucia słowa mówionego⁷. Błyskotliwość wypowiedzi Agenta 007 i M może być niewątpliwie wyzwaniem dla tłumacza, który staje przed dylematem: forma czy treść. Jego celem z jednej strony jest konieczność uchwycenia sensu oryginału i wywołania u odbiorcy tego samego lub przynajmniej zbliżonego efektu konotacyjnego, z drugiej strony ograniczają go prawa rządzące przekładem, inne w przypadku tłumaczenia lektorskiego, inne w wersji z napisami, a jeszcze inne w dubbingu⁸.

Konfrontacja struktur i form różnych języków przysparza trudności w tłumaczeniu na wielu poziomach, w tym leksykalnym, morfologiczno-składniowym oraz stylistycznym. W przypadku gier słownych, tak charakterystycznych dla filmów o Bondzie, prócz problemu ekwiwalencji leksykalnej, wyzwaniem dla tłumacza stanowi także zjawisko polisemii i homonimii, których „celowe wykorzystanie w tekście wyjściowym [może] być źródłem poważnych problemów tłumaczeniowych, gdy język docelowy nie dysponuje odpowiednimi jednostkami homonimicznymi czy polisemicznymi⁹”. Jak piszą Alicja Pisarska i Teresa Tomaszkiwicz, również „struktury morfologiczno-składniowe są nośnikami sensu¹⁰”. Dlatego też w danym przypadku zadaniem tłumacza jest „wychwycenie sensu i odnalezienie w języku docelowym takiej formy, która mogłaby oddać ten sam sens, ale w sposób zgodny z systemem języka docelowego¹¹”. Również na poziomie stylu tłumacz musi wynegocjować odpowiednią formę, by nie oddalić się od wersji oryginalnej.

W dalszej części artykułu zostaną zaprezentowane najciekawsze obserwacje dotyczące tego, w jaki sposób poradzono sobie z tłumaczeniem na język polski i rosyjski ścieżek dialogowych w zakresie wskazanych aspektów.

3. Analiza przekładu

Jak już było wspomniane, krytykuje nie tylko M Bonda z racji bycia jego przełożoną, ale również Bond niejednokrotnie krytykuje swoją szefową. Ponadto, co ciekawe, zdarza się, że M dokonuje samokrytyki, podczas gdy 007 nie robi tego nigdy. Oprócz zdecydowanie przeważających elementów krytyki

⁷ A. BELCZYK: *Tłumaczenie filmów*. Wilkowiec 2007, s. 6.

⁸ O specyfice poszczególnych metod przekładu audiowizualnego zob. np. M. GARCARZ: *Polskie Tłumaczenia Filmowe*. „Journal of Specialised Translation” 2006, iss. 5. <https://docplayer.pl/2674220-Journal-of-specialised-translation-issue-5-january-2006.html> [dostęp: 29.12.2018]; В.Е. ГОРШКОВА: *Перевод в кино*. Иркутск 2006.

⁹ K. HEJWOWSKI: *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa 2006, s. 106.

¹⁰ A. PISARSKA, T. TOMASZKIEWICZ: *Współczesne tendencje przekładoznawcze*. Poznań 1996, s. 99.

¹¹ *Ibidem*, s. 107.

pojawiają się także wzajemne pochwały, których jest coraz więcej, im bliżej śmierci bohaterki.

Ocenie podlegają różne kwestie, które najczęściej zdeterminowane są jednak kontekstem instytucjonalnym oraz relacją władzy przełożona–podwładny¹². Kontekst instytucjonalny wyznacza określone ramy dyskursywne w zakresie treści i formy, kształtuje struktury i procesy inferencyjne, jak również wymusza asymetrię instytucjonalnych interakcji między bohaterami.

Zakres i charakter oceny oraz kierunek, w którym się jej dokonuje, przedstawiają się następująco:

1) niesubordynacja	M → Agent 007	krytyka
2) błędna decyzja	M ↔ Agent 007	krytyka
3) sposób wykonania zadania	M ↔ Agent 007	krytyka
4) wygląd	M → Agent 007	krytyka
5) dobre postępowanie	M ↔ Agent 007	pochwała
6) całość pracy	M	samokrytyka

Przyjrzyjmy się wybranym fragmentom filmów, w których bohaterowie dokonują wzajemnych ocen, jak również ich tłumaczeniom na język polski i rosyjski. Materiał zostanie zaprezentowany w układzie chronologicznym, tj. według kolejności ukazywania się filmowych przygód Jamesa Bonda. Taki układ umożliwi przedstawienie diachronicznego wymiaru dyskursu. Każdy przykład zostanie opatrzone komentarzem dotyczącym dokonanych wyborów translatorskich.

Przykład 1¹³

Tekst _{ang} ¹⁴	L	N	D
M: <i>He sees himself as the next "iron man of Russia". Which our political analysts ruled him out. He doesn't fit the profile of a traitor.</i>	M: <i>Uważa się za kolejnego żelaznego człowieka Rosji. Nasi analitycy wykluczają go. Nie pasuje na zdrajcę.</i>	M: <i>Uważa się za kolejnego „Żelaznego Człowieka Rosji”. Nasi analitycy go wykluczają. Nie pasuje do profilu zdrajcy.</i>	M: <i>Считает себя новым правителем России. Наши аналитики исключают его причастность. Не вписывается в образ предателя.</i>

¹² O cechach dyskursu instytucjonalnego i asymetrii instytucjonalnych interakcji pisali m.in. P. DREW i J. HERITAGE: *Talk at Work*. Cambridge 1992; M. NELSON: *Mike Nelson's Business English Lexis Site*. 2000. http://users.utu.fi/micnel/business_english_lexis_site.htm [dostęp: 28.05.2018]; M. NELSON: *Semantic Associations in Business English: A Corpus-based Analysis*. "English for Specific Purposes" 2006, no 25, s. 217–234; J. HERITAGE: *Conversation Analysis and Institutional Talk*. In: *Qualitative Research: Theory, Method and Practice*. Ed. D. SILVERMAN. London 1997, s. 161–182; A. KOESTER: *Workplace Discourse*. London–New York 2010.

¹³ Źródło: *GoldenEye*. Reż. M. CAMPBELL. Scen. J. CAINE, B. FEIRSTEIN. USA–Wielka Brytania 2006. Polski tytuł filmu: *GoldenEye*, rosyjski – *Золотой глаз*.

¹⁴ Przy prezentacji materiału zastosowano następujące skróty: **Tekst_{ang}** – oryginalny tekst angielski, **L** – polska wersja lektorska, **N** – polska wersja z napisami, **D** – dubbing.

<p>007: <i>Are these the same analysts who said that GoldenEye couldn't exist? Who said the helicopter posed no immediate threat and wasn't worth following?</i></p>	<p>007: <i>Czy nie ci sami analitycy uważali, że złote oko nie istnieje? I że śmigłowiec nie jest groźny, więc nie warto go szukać?</i></p>	<p>007: <i>Ci sami analitycy, którzy stwierdzili, że GoldenEye nie istnieje? Że helikopter nie stanowi bezpośredniego zagrożenia i nie warto się nim zajmować?</i></p>	<p>007: <i>Это те же аналитики, которые утверждали, что золотого глаза не существует? Которые говорили, что вертолёт пока не опасен и не стоит его искать?</i></p>
<p>M: <i>You don't like me, Bond. You don't like my methods. You think I'm an accountant, I've been an accountant more interested in numbers than your instincts.</i></p>	<p>M: <i>Nie lubisz mnie ani moich metod. Uważasz mnie za księgową, liczykрупę, ufającą liczbom, a nie twojemu instynktowi.</i></p>	<p>M: <i>Nie lubisz mnie, Bond. Ani moich metod. Masz mnie za księgową, dla której ważniejsze są liczby niż twoje przeczucia.</i></p>	<p>M: <i>Я вам не нравлюсь. Вам не нравятся мои методы. Для вас я счетовод, крохобор, которого больше волнуют его цифры, нежели ваши инстинкты.</i></p>
<p>007: <i>The thought had occurred to me.</i></p>	<p>007: <i>Przez grzeczność nie zaprzeczę.</i></p>	<p>007: <i>Przeszło mi to przez głowę.</i></p>	<p>007: <i>Такая мысль меня посещала.</i></p>
<p>M: <i>Good. Because I think you're a sexist, misogynist dinosaur, a relic of the Cold War, whose boyish charms, though wasted on me, obviously appealed to that young woman I sent out to evaluate you.</i></p>	<p>M: <i>Good. (nieprzetlumaczone) Dla mnie ty jesteś szowinistą, nie na czasie, reliktem z czasów Zimnej Wojny. Twój chłopięcy urok nie działa na mnie, ale wyraźnie zaszkodził dziewczynie, która miała cię oceniać.</i></p>	<p>M: <i>To dobrze. Jesteś mizoginistą, wrogo nastawionym do kobiet dinozaurom, reliktem zimnej wojny, a twój czar, który na mnie nie robi wrażenia, zadziałał na tę młodą kobietę, która miała cię ocenić.</i></p>	<p>M: <i>Хорошо. А я вас считаю сексистом, женоненавистником, реликтом Холодной войны. Чьи детские чары, не действующие на меня, очевидно повлияли на ту юную леди, что я к вам присылала.</i></p>
<p>007: <i>Point taken.</i></p>	<p>007: <i>Zrozumiałem.</i></p>	<p>007: <i>Zrozumiałem.</i></p>	<p>007: <i>Ясно.</i></p>
<p>M: <i>Not quite, 007. If you think I don't have the balls to send a man out to die, your instincts are dead wrong. I've no compunction about sending you to your death. But I won't do it on a whim, even with your cavalier attitude towards life.</i></p>	<p>M: <i>Nie do końca. Jeśli sądzisz, że nie mam jaj i nie umiem zaryzykować życia agenta, to się mylisz. Bez oporu wyślę cię na śmierć, ale nie dla kaprysu. Choć wiem, jak nonszalancko podchodzisz do życia.</i></p>	<p>M: <i>Nie całkiem, 007. Jeśli sądzisz, że brak mi ikry, żeby wysłać człowieka na śmierć, to zawodzi cię twoje przeczucie. Nie mam skrupułów, żeby wysłać cię na śmierć. Ale nie bez solidnych podstaw. Nawet przy twoim podejściu do życia.</i></p>	<p>M: <i>Это не всё, 007. Если вы думаете, что мне не хватает смелости послать человека на смерть, ваши инстинкты ошибаются. Я без сожаления отправлю вас на смерть. Но не по своей прихоти. Несмотря на ваше гусарское отношение к жизни.</i></p>

W przywołanej wymianie zdań krytyka dokonuje się dwukierunkowo – Bond uważa, że jego nowa przełożona zbyt ufa opiniom analityków, M natomiast zarzuca agentowi seksizm i mizoginizm.

Jeśli chodzi o tłumaczenie, kilka fragmentów zasługuje na uwagę. Słowo *accountant*, użyte w oryginale, zostało przetłumaczone w obu polskich wersjach jako *księgowca*, czyli zastosowano dosłowny ekwiwalent. Jednak w tłumaczeniu lektorskim prócz tego dodano jeszcze słowo, które nie pojawia się w oryginale, a mianowicie *liczykrupa*. Oznacza ono skąpca, dusigrosza, osobę przesadnie ostrożną w wydatkach i ma bardziej negatywny wydźwięk, dlatego jego użycie wydaje się w tym przypadku nieuzasadnione. W przekładzie na język rosyjski, podobnie jak w polskiej wersji lektorskiej, obok neutralnego odpowiednika angielskiego *accountant* – *счетовод*, pojawia się także słowo nacechowane emocjonalnie – *кпрохобор*. Jest to obraźliwe określenie osoby całkowicie pochłoniętej drobnymi sprawami, która zapomniała o tym, co najważniejsze.

Czasownik *occur* oznacza ‘wystąpić, mieć miejsce’¹⁵, co uniemożliwia przekład dosłowny. Zastąpienie go inną formułą jest zatem uzasadnione. Jednak wersja lektorska (*przez grzeczność nie zaprzeczę*) zbyt oddala się od tekstu oryginału, w przeciwieństwie do wersji z napisami. Ta ostatnia mogła brzmieć *przyszło mi to do głowy* lub *przeszło mi to przez myśl*, co byłoby jeszcze lepszym ekwiwalentem, zgodnym z przytoczonym powyżej słownikiem. Rosyjski przekład (*такая мысль меня посетила*) jest bliski oryginałowi.

Kolejny ciekawy fragment – *a sexist, misogynist dinosaur* – tłumaczenia polskie realizują odmiennie. W wersji lektorskiej *seksistę* zastąpiono *szowinistą*. Leksem *szowinista* ma szersze znaczenie, ponieważ prócz płci odnosi się również do rasy czy grupy. Pominięto zupełnie przymiotnik *mizoginistyczny* – być może ze względu na trudność związaną z jego wymową, natomiast oryginalnego *dinozaura* zastąpiono słowami *nie na czasie*, co oddaje sens, ale nie bardziej dobitną konotację związaną z dinozaurem. W wersji z napisami zrezygnowano z przełożenia leksemu *sexist*, a dwukrotnie – raczej niepotrzebnie – oddano sens słowa *misogynist* (*Jesteś mizoginistą, wrogo nastawionym do kobiet dinozaurem*), ponieważ mizoginista to przecież osoba wrogo nastawiona do kobiet. W sposób ekwiwalentny przetłumaczono leksem *dinosaur*. Rosyjskim odpowiednikiem *sexist* jest *сексизм*, co zostało użyte w przekładzie. Jeśli chodzi o *misogynist*, to w języku rosyjskim funkcjonuje przymiotnik *мизогинистский* oraz rzeczownik *мизогинист* (z grec. *miseo* ‘nienawidzić’ i *gyne* ‘kobieta’¹⁶). Tłumacz jednak zdecydował się użyć wyrazu synonimicznego – *женоненавистник*, w którym od razu został podkreślony wrogi stosunek

¹⁵ *Wielki słownik angielsko-polski*. Red. nac. J. LINDE-USIEKIEWICZ. Warszawa 2002, s. 812.

¹⁶ *Толковый словарь наиболее употребительных иностранных слов*. Сост. А.А. МЕДВЕДЕВА. Москва 2009, s. 266.

do kobiet. Leksem *динозавр* wywołuje wśród użytkowników języka rosyjskiego skojarzenia wyłącznie z ogromnym, wymarłym już gadem, a nie z osobą nie-nowoczesną. Dlatego też został opuszczony przez tłumacza.

Następny fragment – *have the balls to send a man out to die* – został wiernie przetłumaczony w wersji lektorskiej (*nie mam jaj*). Warto zwrócić tutaj uwagę na grę słów – kobieta, która nie ma jaj, nie ma charakteru, silnej woli, nie jest odważna, ale też dosłownie nie ma jąder (*jaja* – wulgarne określenie męskich gruczołów pęciowych¹⁷). W wersji z napisami zastosowano idiomatyczne *brak mi ikry*, co nie do końca oddaje sens oryginału, ponieważ mówiąc o kimś jako o osobie z ikrą, mamy na myśli człowieka energicznego, a w oryginale chodzi przecież o śmiałość i odwagę. Tłumacz rosyjski zrezygnował z oddania idiomatyczności zwrotu *have the balls to do sth*, dlatego też wypowiedź M w języku rosyjskim brzmi bardziej neutralnie, grzecznie – *мне не хватит смелости* (dosł. ‘nie starczy mi śmiałości’).

Cavalier attitude może oznaczać, zgodnie z polskim tłumaczeniem lektorskim *nonszalanckie podejście*. Warto jednak pamiętać, że leksem *cavalier* ma w tradycji angielskiej konotacje historyczne odnoszące się do *cavaliers*, czyli rojalistów w wojnie domowej 1641–1645. Gdyby w polskiej wersji zastosowano termin *kawaleryjskie podejście*, zachowano by znaczenie wypowiedzi M, fakt odniesienia do kontekstu historycznego, a wręcz podobieństwo fonetyczne. W drugim polskim tłumaczeniu nie podjęto nawet trudu oceny podejścia do życia Agenta 007 (*przy twoim podejściu do życia*). W wersji rosyjskiej spróbowano zachować konotacje historyczne, używając *ваше гусарское отношение к жизни*. *Гусар* to ‘żołnierz formacji kawalerii lekkiej w armii rosyjskiej i w armiach niektórych krajów w XVII–XX wieku’¹⁸. Zgodnie ze słownikiem leksyki nienormatywnej *гусар* jest potocznym określeniem hulaki¹⁹. Przekład rosyjski można więc uznać za udany.

Warto zauważyć, że w wersji rosyjskiej M zwraca się do Bonda na *пан (вы)*, co świadczy o tym, że pozostają oni w relacji oficjalnej, służbowej²⁰. W obu polskich wersjach mamy zaś do czynienia ze skróceniem dystansu między bohaterami, gdyż mówią oni do siebie *per ty*.

¹⁷ M. CZESZEWSKI: *Słownik polszczyzny potocznej*. Warszawa 2006, s. 118.

¹⁸ Рог. *Большой толковый словарь русского языка*. Ред. С.А. Кузнецов. Санкт-Петербург 2008, s. 235.

¹⁹ Д.И. КВЕСЕЛЕВИЧ: *Толковый словарь ненормативной лексики русского языка*. Москва 2005, s. 159.

²⁰ W zebranych materiale rosyjskim M tylko raz zwróciła się do 007 na *ty*.

Przykład 2P²¹

Tekst _{ang}	L	N	D
M: <i>Who the hell do they think they are? I report to the prime minister, even he's smart enough not to ask me what we do. Have you ever seen such a bunch of self-righteous, arse-covering prigs? They don't care what we do, they care what we get photographed doing. And how the hell could Bond be so stupid? I give him double-0 status, he celebrates by shooting an embassy. Is the man deranged? And where the hell is he? In the old days, if an agent did something that embarrassing, he'd have the good sense to defect. Christ, I miss the Cold War.</i>	M: <i>Za kogo oni się mają? Nawet premier jest na tyle bystry, żeby nie pytać o szczegóły. Banda nadętych, tchórzliwych dupków. Nic ich nie obchodzimy. Póki nikt nam nie robi zdjęć. A ten Bond chyba oszalał. Postanowił uczcić awans strzelaniną w ambasadzie. Gdzie on u diabła jest? Dawniej po czymś takim szanujący się agent zwałby na Wschód. Pragnę tej Zimnej Wojny.</i>	M: <i>Za kogo oni się mają? Nawet premier jest na tyle bystry, żeby nie pytać o szczegóły. Banda nadętych, tchórzliwych dupków. Nie obchodzi ich, co robimy, póki nam nie robią zdjęć. Bond chyba oszalał. Postanowił uczcić awans strzelaniną w ambasadzie. Gdzie on, u diabła, jest? Dawniej po czymś takim szanujący się agent zwałby na Wschód. Brak mi Zimnej Wojny.</i>	M: <i>И откуда они берутся? Доклады-вают премьер-министру, тогда же этот избегает задавать вопросы. Сборище чистоплюев. Думают лишь о том, чтобы собственную задницу прикрыть. Им всё равно, что мы делаем, если пресса молчит. И как мог Бонд быть таким идиотом. Я присвоила ему два нуля, а он дело отметил, расстреляв посольство. И где он сейчас? Раньше если бы агент так прокололся, ему хватило бы ума дезертировать. Я скучаю по холодной войне.</i>

W przedstawionym fragmencie szefowa MI6 kieruje swoją krytykę nie tylko w stronę Bonda, ale również w stronę swoich przełożonych. Długość jej wypowiedzi zapewne usprawiedliwia liczne skróty typowe dla tłumaczenia filmowego²². Dlatego też w wersjach polskich *nadanie statusu 00* nazwano *awansem*. Przekład rosyjski wiernie oddaje sens oryginału (*Я присвоила ему два нуля*). Krótka charakterystyka działań (*if an agent did something that embarrassing*) zastąpiona została eliptycznie słowami *po czymś takim*. Rozważania na temat zachowania agenta (*defect*) w oryginale wskazują na ucieczkę, przejście na stro-

²¹ Źródło: *Casino Royale*. Reż. M. CAMPBELL. Scen. N. PURVIS, R. WADE, P. HAGGIS. Wielka Brytania 2006. Polski tytuł filmu: *Casino Royale*, rosyjski – *Казино «Рояль»*.

²² Zob. G. ADAMOWICZ-GRZYB: *Jak redagować napisy do filmów. ABC tłumacza filmowego*. Warszawa 2010.

nę wroga, natomiast w wersji polskiej, zarówno lektorskiej, jak i tej z napisami, zaproponowano bardziej konkretne zachowanie – *zwiałby na Wschód*. Po rosyjsku dana replika brzmi: *Раньше если бы агент так прокололся, ему хватило бы ума дезертировать*. W przekładzie mowa jest o popełnieniu błędu, podczas gdy w oryginale raczej o wykonaniu czegoś kłopotliwego. *Дезертировать* to nie po prostu ‘uciec’, ale ‘uciec z wojska’ oraz ‘uchylić się spełnienia swojego obowiązku służbowego lub społecznego’.

Ponadto w wersji angielskiej M zarzuca 007 głupotę (*How the hell could Bond be so stupid?*). W wersji polskiej jest to już szaleństwo, ale zwrot *chyba oszalał* jest krótszy niż dosłowne *Jak Bond mógł być tak głupi?* Z podobnych powodów zrezygnowano zapewne ze zwrotu *do diabła* jako ekwiwalentu *the hell* w oryginale, a zrobiono to w omawianym tu przykładzie aż trzy razy²³. Pominięto także równie emocjonalne *Christ* na końcu wypowiedzi bohaterki. W rosyjskim tłumaczeniu M nazywa Bondę idiotą (*И как мог Бонд быть таким идиотом*). Rosyjskie słowo *iduum* jest bardziej obraźliwe niż angielskie *stupid*. Tłumacz rosyjski także zdecydował się na strategię opuszczenia wszystkich przekleństw.

Przykład 3²⁴

Tekst _{ang}	L	N	D
M: <i>You've got a bloody cheek.</i> 007: <i>Sorry. I'll shoot the camera next time.</i> M: <i>Or yourself. You stormed into an embassy! You violated the only absolutely inviolate rule of international relationships. And why? So you could kill a nobody. We needed to question him, not kill him. For God's sake, you're supposed to display some sort of judgment.</i>	M: <i>Masz tupet.</i> 007: <i>Wybacz. Następny razem strzelę w kamery.</i> M: <i>Albo sobie w łeb. Włamujesz się do ambasady. Łamiesz jedną z podstawowych zasad prawa międzynarodowego. I po co? Żeby zabić płotkę. Chcieliśmy go przesłuchać. Gdzie twoja ocena sytuacji?</i>	M: <i>Masz tupet.</i> 007: <i>Wybacz. Następny razem strzelę w kamerę.</i> M: <i>Lepiej sobie w łeb. Włamujesz się do ambasady. Naruszasz podstawową zasadę prawa międzynarodowego. I po co? Żeby zabić płotkę? Chcieliśmy go przesłuchać. Co z twoją oceną sytuacji?</i>	M: <i>Какая наглость.</i> 007: <i>Простите, не сообразил убить фотографа.</i> M: <i>Лучше себя. Ворвались в посольство. Нарушили единственную незыблемую заповедь международных отношений. И ради чего? Жалкую пешку убрали. Нам надо было его допросить, а не убивать. Вы что начисто? Не способны дать оценку ситуации?</i>

²³ Przekład filmów mógł być także oceniany. O tłumaczeniu przekleństw zob. np. M. GARCARZ: *Wulgaryzmy a przekład, czyli życie wulgaryzmów od oryginału do przekładu*. „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica Rossica” 2006, nr 2, s. 159–173.

²⁴ Źródło: *Casino Royale*...

Jak wskazuje Piotr Mamet²⁵, jedną z cech wypowiedzi Bonda jest użycie idiomów, które mogą jednocześnie stanowić opis konkretnej sytuacji, w której się on znalazł. Analizowany przykład wskazuje, że ten sam sposób wypowiadania się stosuje M. *To have a cheek* oznacza *mieć tupet*, co dobrze charakteryzuje zachowanie 007, opisane w następnej replice. Po dodaniu słowa *bloody* (w oryginale zapewne w funkcji przekleństwa) dosłowne znaczenie idiomu mogłoby przy okazji wyrażać *pokryty krwią policzek*, co można traktować jako odniesienie się do przelewu krwi przez Bonda i ewentualne zbrudzenie twarzy krwią. Język polski nie pozwala na taką dwuznaczność i tłumacze zdecydowali się na użycie idiomu *mieć tupet*. Tłumacz rosyjski wybrał bardziej neutralny, nieidiomatyczny odpowiednik – *какая наглость* (dosł. ‘co za bezczelność’).

W przypadku przywołanego cytatu warto również zwrócić uwagę na zmianę czasu, na którą zdecydowali się polscy tłumacze. Mianowicie w oryginalnej wersji M relacjonuje, krytykując zarazem w czasie przeszłym (Past Simple), co zrobił Bond. W obu tłumaczeniach polskich zdecydowano się na użycie czasu teraźniejszego jako wyliczenie błędów agenta. W przekładzie na język rosyjski czas przeszły został natomiast zachowany.

Przykład 4²⁶

Tekst _{ang}	L	N	D
M: <i>Bond, this may be too much for a blunt instrument to understand that arrogance and self-awareness seldom go hand-in-hand.</i> 007: <i>So, I should be half monk, half hitman.</i>	M: <i>Nie wiem, czy jako maszyna do zabijania, zdołasz to pojąć, ale arogancja i jasność umysłu rzadko chodzą w parze.</i> 007: <i>Mam się zapisać na jogę?</i>	M: <i>Nie wiem, czy jako maszyna do zabijania zdołasz to pojąć, ale arogancja i samoświadomość rzadko chodzą w parze.</i> 007: <i>Mam być pół mnichem, pół zabójcą?</i>	M: <i>Бонд, в нашей работе необходимы ум и логика, а без этих качества всего лишь машина для убийства.</i> 007: <i>Так вам нужен философ, обученный убивать?</i>

W cytowanym fragmencie na uwagę zasługuje przekład odpowiedzi Agenta 007 na krytyczną uwagę M. Choć w dosłownym tłumaczeniu *I should be half monk, half hitman* brzmi *Powinienem być pół mnichem, pół zabójcą*, to w polskiej wersji lektorskiej tłumacz zdecydował się na tłumaczenie dalece odbiegające od oryginału. Całkowicie pominięto element zabójcy, a mnicha zastąpiono adeptem jogi. Wersja z napisami, będąca prawie dosłownym tłumaczeniem oryginału, wydaje się lepsza. Bond miałby zapewne w myśl tego, co mówi M, nabyć pewnych cech mnicha, choć jest on w istocie zabójcą. Joga nie

²⁵ P. MAMET: *Licence to Speak...*

²⁶ Źródło: *Casino Royale...*

łączy w sobie konotacji związanych z mnichem i zabójcą naraz. W przekładzie rosyjskim występuje natomiast leksem *философ*. Funkcjonuje on nie tylko w znaczeniu ‘ktoś, kto zajmuje się filozofią’, ale jest także określeniem osoby, która rozsądnie i spokojnie odnosi się do wszystkiego, ze spokojem znosi udręki życia²⁷. I rosyjski *философ*, i angielski *monk* wywołują skojarzenia związane ze spokojem. *Hitman* został przełożony jako *обученный убивать* (dosł. ‘wyszkolony, aby zabijać’). Tłumaczenie na język rosyjski oddaje więc sens oryginału. Warto także zauważyć, że we wszystkich wersjach pada pytanie. Tymczasem wypowiedź oryginalna 007 była twierdzeniem.

Przykład 5²⁸

Tekst _{ang}	L	N	D
M: <i>The Americans are gonna be none too pleased about this.</i> 007: <i>I promised them Le Chiffre, and they got Le Chiffre.</i> M: <i>They got his body.</i> 007: <i>If they'd wanted his soul, they should have made a deal with a priest.</i>	M: <i>Amerykani nie będą tym zachwyceni.</i> 007: <i>Przecież dostali Le Chiffre'a.</i> M: <i>Dostali jego zwłoki.</i> 007: <i>Jeśli chcieli duszę, trzeba było wezwać księdza.</i>	M: <i>Amerykani nie będą zachwyceni.</i> 007: <i>Przecież dostali Le Chiffre'a.</i> M: <i>Jego zwłoki.</i> 007: <i>Chcieli duszę? Trzeba było wezwać księdza.</i>	M: <i>Американцы будут этим не очень довольны.</i> 007: <i>Я обещал Ле Шиффра – они получили его.</i> M: <i>Его тело.</i> 007: <i>Нужна была душа – обратились бы к священнику.</i>

W przytoczonej rozmowie występuje element krytyki – M nie pochwała faktu, że Bond zabił złoczyncę, uniemożliwiając tym samym jego przesłuchanie. Jednocześnie złamał rozkaz przełożonej. W przywołanym fragmencie, w polskich tłumaczeniach leksem *body* został przetłumaczony jako *zwłoki*. Jest to zabieg zgodny z fabułą, gdyż rzeźony Le Chiffre został zabity. Jednakże tłumacze mogli pozostać przy ekwiwalencji *body* – *ciało*. Po pierwsze, w oryginalnie nie użyto leksemu *corpse* ‘zwłoki’. Po drugie, leksem *ciało* może oznaczać, a w kontekście fabuły oznacza na pewno, ciało człowieka nieżyjącego. Wreszcie tłumaczenie traci efekt dychotomii ciało – dusza, który występuje w oryginale i jest podstawą riposty Agenta 007. Dwudzielność *тело* – *душа* została oddana przez tłumacza rosyjskiego.

²⁷ Por. *Большой толковый словарь...*, s. 1424.

²⁸ Źródło: *Quantum of Solace*. Reż. M. FORSTER. Scen. N. PURVIS, R. WADE. Wielka Brytania–USA 2008. Polski tytuł filmu: *Quantum of Solace*, rosyjski – *Квант милосердия*.

Bond mówi także, że Amerykanie powinni zawrzeć umowę z księdzem (*make a deal with a priest*). W wersji polskiej pada zwrot *wezwać księdza*. Jego użycie może być uzasadnione wymogami tłumaczenia filmowego (skrótowością). Jednakże w języku polskim zwrot ten odnosi się do wezwania księdza do osoby chorej lub umierającej. Bond natomiast wskazuje, że Amerykanie powinni byli dosłownie „zakontraktować” księdza, a nie agenta wywiadu. W rosyjskiej wersji Amerykanie powinni po prostu zwrócić się do duchownego.

Przykład 6²⁹

Tekst _{ang}	L	N	D
M: <i>I am on, Bond. What happened to Slate?</i>	M: <i>Jestem. Co ze Slatem?</i>	M: <i>Jestem. Co ze Slatem?</i>	M: <i>Что со Слей-том?</i>
007: <i>I'm not dwelling on the past. I don't think you should, either.</i>	007: <i>Po co grzebać w przeszłości?</i>	007: <i>Po co dłubać w przeszłości?</i>	007: <i>Я в прошлом не копаюсь, и вам тоже не стоит.</i>
M: <i>You killed him.</i>	M: <i>Zabiłeś go.</i>	M: <i>Zabiłeś go.</i>	M: <i>Вы убили его.</i>

W danym przykładzie M krytykuje Agenta 007 za to, że zabił Slate'a, do czego 007 podchodzi z właściwym sobie dystansem, mającym odzwierciedlenie w języku.

Użyty przez Bonda leksem *dwel* stanowi część idiomu i należy do wyższego rejestru niż polskie odpowiedniki. Słownik *Collins Cobuild*³⁰ umieszcza go w paśmie leksemów o najniższej częstotliwości liczącym około 8 100 słów³¹. O ile *grzebanie w przeszłości* można uznać za ekwiwalent w niższym rejestrze, o tyle *dłubanie w przeszłości* jest niepotrzebną twórczością tłumacza. Ponadto słowo *grzebać* wydaje się lepszym wyborem w kontekście śmierci i grzebania zmarłych. Również rosyjski ekwiwalent *копаться* jest bardziej potoczny niż *dwel*. Podobnie jak polski leksem *grzebać* wywołuje on konotacje związane ze śmiercią (por. *копать могилу*).

²⁹ Źródło: *Quantum of Solace*...

³⁰ J. SINCLAIR: *Collins Cobuild English Dictionary for Advanced Learners*. Glasgow 2001, s. 481.

³¹ Ibidem, s. xlii.

Przykład 7³²

Tekst _{ang}	L	N	D
007: <i>So who was he guarding?</i> M: <i>Bond, are you missing the fact that you killed a member of Special Branch? I need you to come in.</i>	007: <i>Kogo chronił?</i> M: <i>Zabiłeś pracownika wydziału. Musisz wrócić do bazy.</i>	007: <i>Kogo chronił?</i> M: <i>Zdaje się, że umknął ci fakt, że zabiłeś pracownika Wydziału. Musisz wrócić do bazy.</i>	007: <i>Ну, и кого он охранял?</i> M: <i>Бонд, вы плохо расслышали, кого вы убили? Вы должны вернуться.</i>

W zaprezentowanym fragmencie po raz kolejny M krytykuje Agenta 007 za jego nierozważne działanie – tym razem za zabicie pracownika wydziału. Można tu zaobserwować pominięcie części oryginalnej wypowiedzi M (*are you missing the fact*) w tłumaczeniu lektorskim, choć tego typu zabiegu można by się spodziewać raczej w tłumaczeniu z napisami. Na tę decyzję translatorską warto zwrócić uwagę, ponieważ zmienia ona ogólny wydźwięk krytyki M. Oryginalna wersja, której bliższe jest tłumaczenie z napisami – *Zdaje się, że umknął ci fakt*, jest w swej istocie bardziej tentatywna, nieco ironiczna. Tłumaczeniu lektorskiemu brakuje tego elementu – ma ono wyraźnie bezpośredni charakter, mamy tu jedynie stwierdzenie faktu, umyka element ironii. Przekład na język rosyjski z kolei brzmi *вы плохо расслышали* i ma on wydźwięk ironiczny.

Przykład 8P³³

Tekst _{ang}	L	N	D
007: <i>Well, I'm disappointed.</i> M: <i>You are?</i>	007: <i>Rozczarowałaś mnie.</i> M: <i>Naprawdę?</i>	007: <i>Rozczarowałaś mnie.</i> M: <i>Naprawdę?</i>	007: <i>Я разочарован.</i> M: <i>Вот как?</i>

Tym razem to Bond dokonuje krytyki. W oryginalnym tekście mówi on o swoim odczuciu – w dosłownym tłumaczeniu: „ja jestem rozczarowany”. Obie polskie wersje zmieniają komunikat typu *ja* na komunikat typu *ty*, który ma silniejszy pierwiastek oceniający. Rosyjski przekład (*Я разочарован*) jest bliski oryginałowi.

³² Źródło: *Quantum of Solace...*

³³ Ibidem.

Przykład 9R³⁴

Tekst _{ang}	L	N	D
M: <i>Where the hell have you been?</i> 007: <i>Enjoying Death. 007 reporting for duty.</i>	M: <i>Gdzie się podziewałeś?</i> 007: <i>Rozkoszowałem się śmiercią. 007 zgłasza gotowość.</i>	M: <i>Gdzieś ty się podziewał?</i> 007: <i>Poznawalem uroki śmierci. 007, melduję się.</i>	M: <i>Где вы были, чёрт возьми?</i> 007: <i>В гостях у смерти. 007 прибыл для несения службы.</i>

Wypowiedź M w powyższym fragmencie wyraża zdenerwowanie faktem, że Bond niespodziewanie pojawił się w jej mieszkaniu, chociaż uznany był za nieżyjącego. Ma ona wyraźnie emocjonalny charakter, o czym świadczy użycie łagodnego przekleństwa *the hell* wtrąconego w pytanie. Oba tłumaczenia polskie nie uwzględniają tego elementu, przez co krytyka, której się tu dokonuje, traci nieco na sile. Tłumacz rosyjski z kolei zdecydował się na zastosowanie przekleństwa *чёрт возьми*.

Przykład 10³⁵

Tekst _{ang}	L	N	D
M: <i>I fucked this up, didn't I?</i> 007: <i>No. You did your job. I read your obituary of me.</i>	M: <i>Spieprzyłam sprawę, co?</i> 007: <i>Nie. Zrobiłaś swoje. Czytałem nekrolog.</i>	M: <i>Spieprzyłam sprawę, co?</i> 007: <i>Nie. Zrobiłaś swoje. Czytałem twój nekrolog.</i>	M: <i>Я во всём виновата.</i> 007: <i>Нет, вы делали свою работу. Читал ваш некролог обо мне.</i>
M: <i>And?</i> 007: <i>Appalling.</i> M: <i>Yeah, I knew you'd hate it. I did call you "an exemplar of British fortitude".</i> 007: <i>That bit was all right.</i>	M: <i>No i?</i> 007: <i>Koszmarny.</i> M: <i>Czułam, że by ci się nie spodobał. Fakt, nazwałam cię „wzorcem brytyjskiego męstwa”.</i> 007: <i>To akurat było niezłe.</i>	M: <i>No i?</i> 007: <i>Koszmarny.</i> M: <i>Czułam, że by ci się nie spodobał. Fakt, nazwałam cię „wzorcem brytyjskiego męstwa”.</i> 007: <i>To było niezłe.</i>	M: <i>И как?</i> 007: <i>Плакал.</i> M: <i>Знала, что вам не понравится. Я назвала вас „образцом британской стойкости”.</i> 007: <i>Это было плохо.</i>

Powyższy fragment zawiera element samokrytyki, której dokonuje M (*I fucked this up, didn't I?*). Reakcja Bonda na nią ma natomiast charakter pochwały (*You did your job*). Oba tłumaczenia polskie wiernie oddają treść oryginału, tym

³⁴ Źródło: *Skyfall*. Reż. S. MENDES. Scen. J. LOGAN, N. PURVIS, R. WADE. Wielka Brytania–USA 2012. Polski tytuł filmu: *Skyfall*, rosyjski – *Координаты «Скайфолл»*.

³⁵ Źródło: ibidem.

razem zachowując obecny w oryginale wulgaryzm³⁶. Wypowiedź M o sobie została oddana po rosyjsku w sposób neutralny – *Я во всём виновата* (dosł. „Jestem wszystkiemu winna”).

W pewnym sensie pochwała wyrażona jest również w kolejnej replice M, z której dowiadujemy się, że w nekrologu dotyczącym rzekomej śmierci agenta nazwała go ona „wzorcem brytyjskiego męstwa”. Jednocześnie M ponownie krytykuje samą siebie, uznając wspomniany fragment za niezbyt udany. Bond – wręcz przeciwnie – wyraża zadowolenie, a zarazem pochwałę napisanego przez M fragmentu. Zarówno tłumacze polscy, jak i tłumacz rosyjski wiernie przełożyli tę wymianę zdań między bohaterami.

4. Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badanie pozwala na sformułowanie kilku wniosków.

Przede wszystkim, jak się okazuje, zgodnie zresztą z oczekiwaniami, M krytykuje Agenta 007 znacznie częściej niż odwrotnie – wynika to bezpośrednio z relacji pracodawca–pracownik. Prócz krytyki pojawiają się również pochwały, lecz są zdecydowanie rzadsze. Przedstawiony materiał pozwala zaobserwować również dynamikę omawianego dyskursu instytucjonalnego w zakresie ocen wzajemnych bohaterów. W perspektywie diachronicznej można zauważyć, jak zmienia się stosunek M do jej podwładnego. Początkowy dystans, typowy w relacji między nowym przełożonym a aroganckim podwładnym, ewoluuje ku budowaniu relacji opartej na wzajemnym zaufaniu, na którym bardzo zależy M, a następnie przeradza się w sympatię, wyrażaną między innymi poprzez pochwały.

Zarówno przekład polski, jak i rosyjski, nie zawsze wiernie oddaje treść oryginału. Choć większość decyzji tłumaczy jest uzasadniona ograniczeniami, które narzuca specyfika przekładu audiowizualnego, niektóre fragmenty nieco odbiegają od oryginalnej treści.

Jedną z ciekawych obserwacji jest to, że w przekładzie, zarówno polskim, jak i rosyjskim, znacznie ograniczono użycie przekleństw. Wszyscy tłumacze postanowili złagodzić nieco przekazy M, zastępując mocne przekleństwa słabszymi lub też całkowicie z nich rezygnując. Zapewne w każdym lub prawie każdym przypadku emotywność wypowiedzi nieco na tym ucierpiała, jednak w aspekcie illokucyjnym przekaz w przekładach wyrażał nadrzędną w pewnym stopniu myśl, czyli ocenę – czy to krytykę, czy to pochwałę.

³⁶ *Inny słownik języka polskiego* zawiera informację, że słowo *spieprzyć* jest bardzo potoczne, dla wielu osób wulgarne. *Inny słownik języka polskiego*. T. 2: P–Ż. Red. M. BAŃKO. Warszawa 2000, s. 645.

Ponadto język tentatywny obecny w oryginalnej wersji filmu często zastępuje stwierdzenia bardziej bezpośrednie – z jednej strony uzasadnia to konieczność kondensacji treści w krótszych wypowiedziach, z drugiej – nie pozwala do końca oddać charakteru wypowiedzi bohatera.

Пётр Мамет, Анна Майер, Габриела Вильк

**Агент 007 и М во взаимных оценках –
польский и русский переводы
избранных фрагментов фильмов**

Резюме

В статье представлены результаты анализа языка М и Джеймса Бонда с точки зрения того, как они оценивают друг друга. Исследование было ограничено восьмью фильмами, в которых Джуди Денч играет роль М, т.е. женщины-менеджера.

В работе проводится сравнение исходного английского текста с его переводом на польский язык (закадровый перевод и субтитры) и русский (дубляж) с целью определить, как переводчики справились со спецификой языка главных героев.

Перевод метких высказываний 007 и М требует от переводчика определённых умений и творческого подхода. Большинство переводческих решений кажется оправданными, учитывая, конечно, ограничения, накладываемые видами аудиовизуального перевода. Вместе с тем некоторые из них могут вызывать сомнения. Помимо сокращений, во всех трёх видах перевода ограничивается использование ругательств либо они заменяются более слабыми. Кроме того, многие высказывания в польских и русских переводах носят более прямой характер.

Ключевые слова: аудиовизуальный перевод, Джеймс Бонд, оценка, критика

Piotr Mamet, Anna Majer, Gabriela Wilk

**Agent 007 and M in mutual assessments –
the Polish and Russian translation
of selected film fragments**

Summary

The article presents the results of the analysis of the language of M and James Bond in terms of their mutual assessment and criticism. The study has been limited to eight films – the ones in which Judi Dench plays the role of M, as a woman manager.

The analysis covers the comparison of the original English source with its Polish (voice over and subtitles) and Russian (dubbing) translation, with the aim of investigating how the translators have dealt with the specificity of the language of the main characters.

As for general conclusions, the wisecrackery of the utterances of 007 and M requires a lot of translation skills and creativity on the translator's part. Even though most of the choices

the translators made seem legitimate, considering the limitations inflicted by the conventions and types of translation, some may raise doubts and pose the question if a different linguistic choice would express a given original concept better. Apart from reasonable conciseness, all three types of translations show a tendency to limit the use of swearwords or to exchange them with weaker expletives. Also, many originally tentative statements have acquired a more straightforward and direct character in their Polish and Russian translations.

Key words: audiovisual translation, James Bond, assessment, criticism